

بررسی روان شناختی احساس تضاد و تعارض بین هویت قومی و دلبستگی ملی

تاریخ دریافت: ۹۸/۱۲/۰۱ - تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۳/۲۳

خلاصه

مقدمه: هویت قومی که جزئی‌ترین و خاص‌ترین نوع هویت است به احساس تعلق و وفاداری فرد نسبت به آداب و رسوم، تاریخ، سرزمین و زبان محلی اشاره دارد. هدف این تحقیق بررسی رابطه هویت قومی و دلبستگی ملی دانش آموزان بود.

روش کار: از منظر کمی، پژوهش از نوع همبستگی و همچنین از منظر کیفی، آمیخته - اکتشافی می باشد. جامعه آماری شامل کلیه دانش آموزان دوره دوم مقطع متوسطه تهران در سال تحصیلی ۹۸-۹۷ بود، که تعداد ۳۳۷ نفر به روش تصادفی خوشه‌ای از مناطق شمال، جنوب، شرق، غرب و مرکز به عنوان نمونه انتخاب شدند. برای ارزیابی دلبستگی ملی در این مطالعه از پرسشنامه ماریا زینتودو (۲۰۰۴) و پرسشنامه هویت قومی که به ۴ مولف فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و قوم مداری اختصاص داشت استفاده شد.

نتایج: تجزیه و تحلیل کواریانس داده‌ها نشان داد که ضریب معناداری بین دو متغیر بازنمایی هویت قومی و دلبستگی ملی دانش آموزان متوسطه دوم در شهر تهران به مقدار ۰,۷۴ است از آنجایی که این عدد بزرگتر از ۰,۷ است پس بین دو متغیر هویت قومی و دلبستگی ملی رابطه قوی و مثبتی قرار دارد. **نتیجه گیری:** نتایج مطالعه حاضر حاکی از آن است که اگر هویت قومی در نوجوان تقویت شود باعث ایجاد دلبستگی ملی خواهد شد و بین این دو رابطه معنی دار وجود دارد.

کلمات کلیدی: هویت قومی، دلبستگی ملی، تضاد و تعارض

لیلی لجمیری^۱

فاطمه احمدبیگی^۲ *

زهرا صباغیان^۳

^۱ دانشجوی دکتری برنامه ریزی درسی، گروه علوم تربیتی
دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال،
تهران، ایران

^۲ استادیار گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه
آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران ایران

^۳ استاد دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه شهید بهشتی
گروه علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران،
ایران

Email: fahmadbeigi@yahoo.com

مقدمه

به نظر می‌آید یکی از مهم‌ترین مسائل روز و پدیده‌های روانشناختی امروزه، احساس تضاد و تعارض بین هویت ملی و قومی به ویژه در میان جوانان و نوجوانان باشد. از سوی دیگر ذات و خمیرمایه وحدت ملی را باید در هویت نسبتاً یکسان، همگرایی و همنوایی هویت‌های متعدد دانست. در این راستا بررسی مسئله‌ی دل‌بستگی ملی که حاصل وحدت ملی است بدون تأمل در سطح فردی و نیز بدون سنجش هویت اجتماعی فرهنگی اقشار موجود در آن، امکان‌پذیر نیست (۱) در حقیقت میزان تعلق و تعهد کنشگران و افراد عضو فرهنگ‌های محلی و قومی به فرهنگ و اجتماعی قومی‌شان و نیز به فرهنگ اجتماع و سرزمین ملی می‌تواند نقطه مهم و قابل‌اعتنایی را برای بررسی و پژوهش‌های علمی پیرامون انسجام ملی در کشورها فراهم آورد. بر این اساس در این مطالعه به ارائه مدل کیفی بازنمایی هویت قومی و دل‌بستگی ملی با استفاده از گراندد تئوری پرداخته شده است.

در بخش بعدی مقاله، مبانی نظری و مفاهیم متغیرهای تحقیق ارائه شده و پس از آن، پیشینه تحقیقات داخلی و خارجی صورت گرفته در راستای موضوع تحقیق ارائه می‌شود. در بخش چهارم، روش انجام تحقیق بیان شده و شمایی از روش‌شناسی تحقیق ترسیم می‌شود. در بخش پنجم، یافته‌های تحقیق ارائه شده و در بخش آخر نیز به بحث و نتیجه‌گیری از انجام تحقیق پرداخته شده است.

مبانی نظری تحقیق

به نظر ویلیام جیمز، افراد به تعداد گروه‌های مهم و متمایز موجود در جامعه می‌توانند خودهای اجتماعی بسیار متفاوتی داشته باشند. دولت‌ها، نیز، درست به همان اندازه افراد، هویت‌های زیادی دارند، اما بنیادی‌ترین هویت، هویت جمعی مشترک است؛ زیرا خط مشی‌ای برای دیگر هویت‌ها فراهم می‌کند و بیانگر جوهر و چستی یک کنشگر است (۲). هویت جمعی مشترک، خود، نتیجه احساس تعلق، پیوستگی و هم‌ذات‌پنداری با گروه‌های اجتماعی است (۳).

دو گروه از مهمترین گروه‌های اجتماعی که افراد با عضویت و احساس تعلق به آنها نوعی هویت جمعی کسب می‌کنند،

گروه‌های قومی و ملی هستند. پیوستگی به این دو گروه، به ترتیب، به خلق، بسط و تثبیت هویت‌های جمعی قومی و ملی می‌انجامد (۴).

مفهوم هویت قومی و هویت ملی

هویت قومی نوعی هویت جمعی در سطح گروهی، اجتماعی به نام ملت است؛ ملت مفهومی است که نسبت به وجود عدم وجود تاریخچه پیدایش و نیز ویژگی‌ها و خصوصیات آن تفاوت نظر وجود دارد برخی از صاحب‌نظران معتقدند که ملت نوعی اجتماع ذهنی یا تصویری است چرا که اعضای آن نه چندان همدیگر را می‌شناسند نه چندان هم دیگر را می‌بینند اما بر این باورند که همگی عضو یک ملت واحد هستند پدیده ملت نه طبیعی است و نه جاودانه و ملیت بیشتر در باورهای ذهنی ریشه دارد تا واقعیت‌های عینی (۵).

هویت قومی یکی از انواع هویت جمعی است که به شیوه‌های مشترک در نحوه تفکر ارزش‌ها، اعتقادات، نمادها، رویکردها احساسات و تمایلات یک گروه که نوعی احساس تعهد و تکلیف نسبت به آن گروه را بر می‌انگیزد وجود دارد و نتیجه هویت جمعی احساس پایبندی دل‌بستگی و تعهد به اجتماع و گروه است مقصود از پایبندی اعتقاد و دل‌بستگی به هنجارها و ارزش‌ها است و مقصود از تعهد نیز مشارکت در جهت توسعه و تثبیت ارزش‌ها و هنجارها در گروه مربوط است (۶).

هویت ملی را هم می‌توان از جنبه سیاسی و هم از جنبه فرهنگی - تاریخی به آن پرداخت برخی در تعریف هویت ملی کاملاً به ملت سیاسی و در نتیجه به تعریف هویت ملی سیاسی توجه دارند چنانکه می‌گویند هویت ملی مجموعه‌ای از گرایش‌ها و نگرش‌های مثبت نسبت به عوامل و عناصر و الگوهای هویت بخشی و یکپارچه کننده در سطح یک کشور به عنوان یک واحد سیاسی دانست زیرا معتقدند که هویت ملی یک پدیده سیاسی و اجتماعی جدید و ناشی از شکل‌گیری پدیده‌ای به نام ملت است (۷).

در تعریف ملت به مفهوم فرهنگی - تاریخی مولفه‌های سرزمین تاریخی، اساطیر، نمادها، وقایع تاریخی، میراث فرهنگی دارای اهمیت بیشتر هستند. ولی در ملت سیاسی سرزمین فعل و

یکپارچگی سیاسی و اجتماعی کنونی دارای اهمیت می باشد (۸).

هویت ملی مجموعه ای شناختی، اعتقادی و روانی است که با تاثیرگذاری بر کنش های اجتماعی موجب همبستگی و انسجام در سطح ملی می گردد. ابعاد هویت ملی عبارتند از:

۱- بعد اجتماعی: بعد اجتماعی هویت ملی در ارتباط با کیفیت روابط اجتماعی فرد با نظام مکان اجتماعی است در صورت تقویت مناسب و روابط فرد با جامعه هویت جمعی فرد در سطح ملی شکل می گیرد و اعتقاد به وجود و ضرورت وجود جامعه ملی، احساس و اعتقاد و تمایل به عضویت در این جامعه احساس تعلق خاطر مشترک و احساس تعهد افراد به اجتماع ملی پذیرش یکدیگر به عنوان هم وطن، نگرش مثبت به دیگران متعلق به ملت، باورهایی در باب ریشه های اجتماع ملی اعتقادات راجع به سرنوشت و آینده جامعه افتخار به عضویت در این جامعه و علاقه و تمایل به پرداختن هزینه های لازم برای عضویت خود و تداوم حیات این اجتماع نگرش نسبت به مبانی همبستگی و همکاری اجتماعی در هویت ملی فرهنگی این اجتماع با شاخصه های فرهنگی تاریخی تعریف می شوند یعنی معطوف به گذشته است (۹).

۲ - بعد تاریخی: بعد تاریخی هویت ملی آگاهی مشترک افراد یک جامعه از گذشته تاریخی و احساس دلبستگی به آن و احساس هویت تاریخی و هم تاریخ پنداری پیوند دهنده نسل های مختلف به یکدیگر که مانع جدا شدن یک نسل از تاریخش می شود یادآوری این نکته ضروری است که وجود اشتراک تاریخی مهم نیست. بلکه احساس و تفسیر مشترک تاریخی اثرگذار است اعضای یک ملت نسبت به گذشته خود باید تفسیری همانند و ارزشگذاری مشابه و تعلق مشترک و تعهد مناسب داشته باشند نه اینکه واقعا وقایع مشترک داشته باشند پس هویت تاریخی را می توان آگاهی و دانش نسبت به پیشینه ی تاریخی و اعتقاد و احساس تعلق خاطر و دلبستگی بدان دانست (۱۰)

۳ - بعد جغرافیایی: محیط جغرافیایی تبلور فیزیکی، عینی، ملموس و مشهود هویت ملی به حساب می آید برای شکل

گیری هویت واحد ملی تعیین محدوده قلمرو یک سرزمین مشخص ضرورت تام دارد. دلبستگی و تعلق خاطر به سرزمین مادری که با مرزهای معین مشخص می شود شاخص های متعدد دارد که از آن جمله اند آمادگی برای دفاع از سرزمین در زمان بروز خطر مرجع دانستن زندگی در کشور خود بر سایر نقاط جهان یا عدم تمایل به مهاجرت و پذیرفتن سرزمین مشخص به عنوان کشور علاقه مندی به یکپارچگی سرزمین در آینده رویکرد و نگرش مثبت به سرزمین خود احساس آرامش و آسایش در صورت زندگی در آن در هویت ملی فرهنگی - تاریخی سرزمین مورد توجه است (۹).

۴ - بعد فرهنگی: فرهنگ مجموعه ذهنی و روانی مشترکی است که در گذشته تاریخی شکل گرفته و طی فرآیند جامعه پذیری به نسل های بعدی منتقل گردید و نسل های نوین آن را به عنوان میراث گذشته به ارث برده اند این مجموعه شامل ارزش ها، هنجارها شامل ارزش ها، هنجارها، نمادها، اعتقادات و احساسات و رویکردهایی است که در زمینه خانواده، اقتصاد، سیاست مذهب، جامعه پذیری و تفریحات در بین مردم یک جامعه به صورت وجدان جمعی درآمده است (۱۱).

۵ - بعد سیاسی: هویت سیاسی مهم ترین مولفه هویت ملی را تشکیل می دهد هویت ملی در بعد سیاسی بدین معنی است که افرادی که از لحاظ فیزیکی و قانونی عضو یک نظام یا ساختار سیاسی هستند و داخل مرزهای ملی یک کشور زندگی می کنند و موضوع یا مخاطب قوانین آن کشور هستند از لحاظ روانی هم خود را اعضای سیستم بدانند بنابراین عشق و علاقه قلبی به یک سیستم سیاسی و مبانی ارزشی و مشروعیت آن عامل عمده ای در تقویت همبستگی و پیوند ملی خواهد بود (۹).

دلبستگی ملی

امروزه وجود تنوعات قومی و ملی از جمله ویژگی جمعیتی غالب کشورهای جهان به شمار میرود. تفاوت میان فرهنگها به مولفه هایی همانند تاریخ، زبان، اعتقادات، آداب و رسوم، نهادهای اجتماعی و نژاد برمی گردد. مولفه هایی که به خاطر پیوند نزدیکشان با یکدیگر، بر اثر گذر ایام نتایج خاصی را به وجود می آورند که به نوعی می توان گفت هویت و روح کلی

گرایشهای مختلف روبه رو هستیم، بین این افراد، هم گرایشهای ناسیونالیستی دیده میشود و هم گرایشهای میهن دوستانه؛ لذا نمیتوان ادعا کرد که در جوامع مدرن و دموکرات امروزی، تمامی افراد میهن دوست هستند و یا اینکه در مقابل، در جوامعی که با توجه به معیارهای موجود، غیر دموکراتیک محسوب میشود تنها با انبوهی از افراد ناسیونالیست روبه رو هستیم و در بین آنها گرایشهای میهن دوستانه مشاهده نمی شود (۱۲).

ادبیات نظری و تجربی پژوهش

حاجیان (۱۳۹۷) در تحقیقی به بررسی نسبت و رابطه میان هویت قومی و هویت ملی در میان اقوام ایرانی پرداخته است. نتایج تحقیق نشان داد در بعد فرهنگ ملی، بیشترین گرایش نزد لرها، آذریها، بلوچها، ترکمنها، کردها و نهایتاً اعراب بوده است. گرایش به هویت ملی، در اکثر اقوام ایرانی، به جز در کردها و اعراب، بالاترین میانگین؛ اما تعلق به اجتماع ملی در میان اقوام لر، بلوچ، آذری و ترکمن قوی و در نزد کردها و عربها پایین تر از حد متوسط بوده است.

صادقزاده و ناد (۱۳۹۶) رابطه ی هویت ملی و هویت قومی در بین دانشجویان آذری، فارس، لر و کرد و عرب در دانشگاههای ایران را بررسی کرده اند. یافته های این پژوهش نشان داد بین هویت ملی و هویت قومی رابطه ی مثبت وجود دارد؛ بدین معنی که با افزایش نمرات مؤلفه های هویت قومی، نمرات مربوط به هویت ملی نیز افزایش یافته است.

فکوهی و آموسی (۱۳۹۶) در تحقیقی به بررسی هویت قومی جوانان ۱۵- ۳۰ ساله شهر پیرانشهر پرداختند. نتایج تحقیق آنها نشان داد احساس تعلق هویت قومی در بین جوانان کرد، بیشتر از احساس تعلق آنها به هویت ایرانی است.

پاینده و جعفرزاده (۱۳۹۵) در تحقیقی به بررسی رابطه میزان هویت ملی و هویت قومی در بین جوانان دهمدشت پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد بین هویت قومی و هویت ملی رابطه مثبت و معنی دار وجود دارد.

آذرخش (۱۳۹۵) در تحقیق خود با عنوان «بررسی وضعیت هویت قومی دانش آموزان در شهر سنندج»، هویت قومی را در

کشورهای (۱۲). در این راستا همانطور که بیان گردید هویت ملی حالتی است که میان مردم در سراسر یک کشور وابستگی ایجاد می کند. حس وابستگی ملی، احساسی است که مفهوم تعیین هویت و وفاداری را در بردارد (۱۳). بدین ترتیب در حس همبستگی ملی احساس مشترکی میان سرزمین و مردمان مختلف آن بوجود می آید.

تاکنون نظریات متنوعی در زمینه ی دلبستگی ملی و احساس غرور یا سرشکستگی از آن ارائه شده است. برخی از نظریه پردازان معتقدند که دلبستگی درون گروهی و در سطح وسیع تر دلبستگی به ملت به وجود آورنده غروری است که الزاماً با نفی سایر برون گروهها و دیدگاه خصمانه نسبت به آنها و برتر دانستن گروه و ملت خودی همراه است، بنابراین دلبستگی ملی شاید تنها میتواند در شکلی ناسیونالیستی، تجلی پیدا کند (۱۴). این دیدگاه یک بعدی به وفاداری درون گروهی توسط نظریه پردازان مختلف مورد انتقاد قرار گرفته است، چرا که افراد درون گروه ممکن است گروه خود را دوست داشته باشند بدون اینکه نسبت به برون گروهها موضع گیری خصمانه ای داشته باشند؛ یا حتی افراد ملتی ممکن است احساس مثبتی نسبت به کشورشان از خود بروز ندهند، اما در مقابل، دیدگاهی خصمانه نسبت به سایر ملتها داشته باشند.

برخی از متفکران نیز در ضمن انتقاد به دیدگاه های یک جانبه نظریه پردازان ناسیونالیستی، معتقدند که دلبستگی ملی جنبه دیگری هم دارد که مورد غفلت واقع شده است و زمان بحث از ناسیونالیسم گذشته و در دنیای دموکراتیک مدرن، کشورها به سمت میهن دوستی میل پیدا کرده اند. از دید این نظریه پردازان، ادعای گرافی نیست اگر بپذیریم در ضمن عشق به وطن و اتخاذ دیدگاهی میهن دوستانه، میتوان از گرایشهای تبعیض آلود ناسیونالیستی در امان بود (۱۵).

اما دیدگاه سومی که به نظر واقع بینانه تر می آید هر دو شکل دلبستگی ملی را مد نظر قرار داده است و تقلیل آن را به شکل میهن دوستانه یا ناسیونالیسم نپذیرفته است. مسئله ای که قابل توجه است، این است که در جوامع امروزی، حتی در یک کشور با نظام دموکراتیک نیز با مجموعه ای از شهروندان با

چک و همکاران^۲ (۲۰۱۸) در مطالعه‌ای ابعاد هویت ملی را در پنج مورد هویت رابطه‌ای (*RI*)، هویت شخصی (*PI*)، هویت اجتماعی (*SI*)، هویت قومی (*CI*)، شخصیت اختصاصی (*SP*) بررسی نمودند. نتایج تحقیق نشان داد بین هویت ملی و هویت قومی رابطه معنادار وجود دارد.

ناکایا^۳ (۲۰۱۸) به بررسی شیوه‌های غلبه بر تعارض هویت قومی از طریق آموزش‌های چندفرهنگی دانش‌آموزان در کشور اندونزی پرداخته است. طبق نتایج تحقیق، دو اختلال در این رابطه به افزایش تعارض‌ها در هویت قومی منجر شده است که عبارتند از فخر فروشی و ضعف تفکر انتقادی. بر اساس یافته‌های تحقیق، دانش‌آموزانی که دارای دلبستگی قومی بالاتری بودند، تعارض بیشتری در زمینه هویت قومی داشته‌اند.

استورم (۲۰۱۷) با استفاده از ترکیب دو روش کیفی و کمی به بررسی رابطه دلبستگی، باور و عمل مذهبی با نگرش‌های ضد مهاجرت و مسیحیت به عنوان عامل مهمی برای ملیت پرداخته است. نتایج تحقیق نشان داد هویت‌یابی قومی و مسیحی، رابطه معنی‌داری با هویت ملی داشته است.

کرونوویچ^۴ (۲۰۱۶) به بررسی میزان دلبستگی مسیحیت به هویت ملی و قومی در اروپا پرداخته است. نتایج تحقیق نشان داد در مواقع کنترل تنوع جمعیت غیرمسیحی، در کشورهایی که یک اقلیت مذهبی غیرمسیحی برجسته حضور دارد، نسبت‌های بیشتری از مردمی با هویت ملی و هویت قومی وجود دارد. همچنین در این تحقیق مشخص شد رابطه مستقیمی بین تعهد به هویت قومی و شکلگیری هویت ملی وجود دارد.

روش کار

روش تحقیق در این پژوهش از نوع توصیفی کاربردی و به لحاظ هدف از نوع تحلیلی و از نظر نوع و روش جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها جزو تحقیقات کیفی بوده است. همچنین این تحقیق از نظر روش، جزو تحقیقات توصیفی پیمایشی بوده که در آن، از ابزار مصاحبه با خبرگان برای جمع‌آوری داده‌های تحقیق استفاده شده است. تحقیق نخست با استفاده از روش

سه سطح مورد بررسی قرار داد که عبارتند از: سطح اعتقادی - شناختی، تجربی - احساسی و مناسکی - ارزشی. نتایج تحقیق نشان داد رابطه معناداری بین سن و هویت قومی در سطوح تجربی - احساسی و مناسکی - ارزشی وجود داشته است اما رابطه بین هویت قومی و سطح اعتقادی - شناختی مشاهده نشده است. همچنین رابطه معناداری بین رشته تحصیلی و هویت قومی مخصوصاً در سطح دبیرستان مشاهده شده است. همچنین نتایج این تحقیق نشان داد سن و پایگاه اقتصادی - اجتماعی در بین متغیرهایی بودند که در تحلیل رگرسیونی بیشترین رابطه را با هویت قومی داشته‌اند، سایر متغیرها مانند وسایل ارتباط جمعی، رشته تحصیلی رابطه چندانی با هویت قومی نداشته‌اند.

عبدالمطلب (۱۳۹۴) به بررسی میزان توجه به مؤلفه‌های هویت قومی و ملی بین دانشجویان کرد و آذری در دانشگاه‌های تهران پرداخته است. یافته‌های این تحقیق، چندبعدی بودن مؤلفه‌های هویتی افراد را نشان داد و پاسخهای ارائه‌شده از سوی دانشجویان کرد و آذری به روشنی حاکی از اهمیت دادن آنها به بعد قومی هویت خویش بوده است.

احمدی و گنج‌خانلو (۱۳۹۴) در مطالعه‌ای، رابطه هویت ملی و هویت قومی بین جوانان شهر زنجان را بررسی کرده‌اند. نتایج تحقیق نشان داد جوانان آذری در شهر زنجان دارای گرایش‌های مثبت نسبت به هویت قومی و درعین حال به هویت ملی هستند. به این ترتیب مشخص گردید که بین هویت ملی و هویت قومی جوانان شهر زنجان، نه تنها رابطه منفی وجود ندارد بلکه بین این دو هویت جمعی رابطه‌ای تقویتی (با شدت کم) برقرار است. به طوریکه، با بیشتر شدن میزان هر یک از دو هویت قومی یا هویت ملی، دیگری نیز افزایش می‌یابد.

ژو و همکاران^۱ (۲۰۱۹) در مقاله‌ای به بررسی مسیرهای رشد هویت قومی در دوران گذار به دانشکده پرداخته‌اند. نتایج تحقیق نشان داد که با پیشرفت تحصیلی و راه یافتن به کالج، پیشرفت هویت قومی ادامه یافته است اما ارتقای سطح هویت ملی بیشتر بوده است.

² Cheek et al.

³ Nakaya

⁴ Krunovich

¹ Zhou et al.

کشف مقوله‌ها

وقتی که در داده‌ها پدیده‌های خاصی را مشخص کردیم آن گاه می‌توانیم مفاهیم را بر محور آن گروه بندی کنیم. این کار تعداد واحدهایی را که باید با آن‌ها کار کنیم کاهش می‌دهد. روند طبقه بندی مفاهیم را که به نظر می‌رسد به پدیده‌های مشابه ربط پیدا می‌کند، مقوله پردازی نامیده می‌شود.

نامگذاری مقولات

بیشتر مقولات را خود محقق نامگذاری می‌کند. نامی که انتخاب می‌شود به نظر می‌رسد نامی است که از نظر منطقی بیشترین ارتباط را با داده‌هایی که مقوله نمایانگر آن است، دارد. این نام می‌بایست آن قدر هم خوان باشد که آن چه را که ارجاع می‌کند به سرعت به خاطر بیاورد.

کد گذاری محوری:

مرحله دوم کد گذاری که به آن کد گذاری محوری گفته می‌شود، محقق یکی از مقوله‌ها را به عنوان مقوله محوری انتخاب کرده، آن را تحت عنوان پدیده ی محوری در مرکز فرآیند مورد کاوش قرار داده و ارتباط سایر مقوله‌ها را با آن مشخص می‌کند. ارتباط سایر مقوله‌ها با مقوله ی محوری در پنج عنوان می‌تواند تحقق داشته باشد:

شرایط علی: این شرایط باعث ایجاد یا توسعه مقوله محوری می‌شود.

کنش / واکنش: بیانگر رفتارها و تعاملات هدف داری هستند که در پاسخ به مقوله ی محوری و تحت تاثیر شرایط مداخله گر، اتخاذ می‌شوند.

بستر: به شرایط خاصی که بر راهبردها تاثیر می‌گذارد بستر گفته می‌شود. تمییز آن‌ها از شرایط علی مشکل است.

شرایط مداخله گر: شرایطی هستند که راهبردها از آن‌ها متاثر می‌شوند.

نتایج و پیامدها: برخی از مقوله‌ها بیانگر نتایج و پیامدهایی هستند که در اثر اتخاذ راهبردها به وجود می‌آیند. این روش کد گذاری که اصطلاحاً به آن (مدل پارادایم) کد گذاری محوری گفته می‌شود توسط استراس و کوربین ارائه شده است و به این دلیل محوری گفته می‌شود که کد گذاری حول یک (محور) مقوله انجام می‌شود.

مصاحبه نیمه ساختمند با کارشناسان علوم اجتماعی، داده‌های تحقیق جمع‌آوری شد سپس با استفاده از روش گراند تئوری (نظریه داده بنیاد) به تجزیه و تحلیل داده‌های مصاحبه‌ها پرداخته شد. نظریه داده بنیاد محقق را قادر می‌سازد تا یک دیدگاه غنی زمینه‌ای را در مورد فرآیند شکل دهنده تحقیق اتخاذ کند لذا در این تحقیق نیز از این روش استفاده گردید. جامعه آماری بخش کیفی تحقیق، کارشناسان علوم اجتماعی بودند که برای انتخاب و دسترسی به کارشناسان فوق، از روش نمونه گیری هدفمند گلوله برفی استفاده کردیم. تعداد مصاحبه‌ها را تا حد رسیدن به اشباع نظری در مصاحبه‌ها ادامه دادیم و در نهایت تعداد ۱۲ مصاحبه برای تجزیه و تحلیل داده‌های آن با روش نظریه داده بنیاد، مورد استفاده قرار گرفتند.

روش گراند تئوری

در اجرای روش گراند تئوری، سه مرحله کد گذاری انجام شد که عبارتند از: کدگذاری باز، کد گذاری محوری، کد گذاری انتخابی.

کدگذاری باز: روند خرد کردن، مقایسه کردن، مفهوم پردازی کردن و مقوله بندی کردن داده‌ها

روش‌های کدگذاری باز: راه‌های متفاوتی برای انجام کد گذاری باز وجود دارد.

روش اول: فردی ممکن است با تجزیه و تحلیل سطر به سطر مشاهده یا مصاحبه شروع کند. این کار مستلزم بررسی دقیق عبارت به عبارت و حتی بعضی اوقات کلمه به کلمه است.

روش دوم: ممکن است جمله‌ها یا پاراگراف را کد گذاری کند.

روش سوم: تجزیه و تحلیل تمامی سند، مشاهده یا مصاحبه است.

واحد تحلیل داده‌ها: واحد تحلیل داده‌ها در استخراج نکات کلیدی در کدگذاری باز می‌باشد.

برچسب زدن به پدیده‌ها: مفهوم پردازی از داده‌ها اولین قدم در تجزیه و تحلیل به شمار می‌رود. منظور از خرد کردن و مفهوم پردازی این است که مورد مشاهده ای، جمله ای، پاراگرافی را برمی‌داریم و به اجزایی تقسیم می‌کنیم و به هر کدام از حوادث، ایده‌ها، یا رخدادها نامی میدهم، برچسبی که نشانه آن پدیده است یا به جای آن می‌نشیند.

کد گذاری انتخابی

کد گذاری انتخابی مرحله بعدی کد گذاری محوری و روندی است که طی آن طبقات به مرکز مرتبط می‌شوند و نظریه را شکل می‌دهند. به بیان دیگر، در سطح سوم کد گذاری محقق به دنبال شکلگیری مدل نظری می‌گردد. این مرحله، رابطه مقوله محوری با دیگر مقولات را به صورت شماتیک مشخص می‌کند.

اعتبار سنجی نتایج:

در این رساله برای تایید اعتبار و مقبولیت داده از روش درگیر شدن طولانی مدت^۱ با داده‌ها و صرف زمان کافی برای جمع آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها، تلفیق در منابع اطلاعاتی، بکارگیری روش‌های چند گانه جهت جمع آوری اطلاعات مثل مصاحبه، پرسشنامه، بررسی کتابخانه‌ای، بازبینی توسط مشارکت کنندگان، بررسی داده‌ها توسط اساتید راهنما و مشاور استفاده شده است.

نتایج

در مرحله‌ی اول کد گذاری باز انجام شد. در این مرحله تعداد ۱۲۶ کد اولیه و تعداد ۱۲ کد باز (مقوله‌ی اصلی) شناسایی و دسته‌بندی شد. مقوله‌های شناسایی شده در این مرحله عبارت بودند از: هویت قومی، فرهنگ قومی، هویت ملی، فرهنگ ملی، سیاست ملی، دلبستگی ملی، تعلق به اجتماع ملی، تفرخ ملی، سطوح علت و معلولی در مقوله اصلی (محوری)، متغیرهای دموگرافیک (جمعیت‌شناختی)، راهکارها، متغیرهای مداخله‌گر. در مراحل بعدی کد گذاری محوری و کد گذاری انتخابی (گزینشی) انجام شد تا مدل کیفی تحقیق ارائه شود. مقوله‌های محوری در مرحله کد گذاری محوری شامل شش مقوله‌ی اصلی بود که عبارت بودند از: (۱) پدیده‌ها، (۲) شرایط زمینه‌ای، (۳) شرایط علی، (۴) شرایط مداخله‌گر، (۵) راهبردها و (۶) پیامدها. مقوله‌ی «پدیده‌ها» دارای ۴ زیرمقوله یا کد بود که عبارتند از: (۱) هویت قومی (با سیزده کد)، (۲) هویت ملی (با هفت کد)، (۳) فرهنگ ملی (شامل نه کد)، (۴) سیاست ملی (شامل پنج کد).

مقوله‌ی «پیامدها» نیز دارای ۴ زیرمقوله یا کد بود که عبارتند از: (۱) فرهنگ قومی (شامل دوازده کد)، (۲) دلبستگی ملی (شامل هشت کد)، (۳) تعلق به اجتماع ملی (شامل نه کد)، (۴) تفرخ ملی (شامل پنج کد).

مقوله‌ی «شرایط علی» دارای ۸ زیرمقوله بود که عبارتند از: سطح اعتقادی، سطح تربیتی، سطح فرهنگی، سطح روانی، سطح شناختی، سطح فراشناختی، سطح تجربی- احساسی، سطح مناسکی- ارزشی.

مقوله‌ی «شرایط زمینه‌ای» دارای ۲۱ زیرمقوله بود که عبارت بودند از: سن، جنسیت، نژاد، سطح تحصیلات، رشته تحصیلی، شغل، وضعیت تأهل، سطح درآمد، طبقه اجتماعی، طبقه اقتصادی، طبقه سیاسی، گرایش حزبی، محل تولد، قومیت، دینداری، نسل، ملیت، قواعد و رسوم اخلاقی و مذهبی، استفاده از وسایل ارتباط جمعی، وضعیت فیزیکی و جسمی فرد، شخصیت اختصاصی.

مقوله‌ی «راهبردها» دارای ۱۰ راهبرد یا زیرمقوله بود که عبارت بودند از: القای گرایش مثبت نسبت به هویت قومی، القای گرایش مثبت نسبت به هویت ملی، احساس تعلق اجتماعی، تبیین هویت رابطه‌ای، جهانی شدن و فرصت برای هویت قومی، ارتقای آگاهی قومی، ارتقای جایگاه قومی در منطقه، ترجیح منافع اجتماع ملی به منافع فردی و جمعی، توسعه‌ی فناوری و ارتباطات و فرآورده‌های فرهنگی، استفاده‌ی روزافزون از وسایل و امکانات نوین اینترنتی و آنلاین در جهت تقویت هویت قومی. مقوله‌ی «موانع و شرایط مداخله‌گر» با تعداد ۱۴ شرط یا مانع مداخله‌گر تبیین شد که عبارت بودند از: چندبعدی بودن مؤلفه-های هویتی افراد، احساس تعلق به جامعه، نوع رویکرد به غرب، مشروعیت نظام سیاسی، فردگرایی، ضعف تفکر انتقادی، تضعیف اقتصاد قومی، تضعیف زبان قومی، احساس آنومی، میزان خودپنداره، میزان اعتماد به نفس، میزان تعلق اجتماعی، میزان اعتماد اجتماعی و میزان عزت نفس.

لذا مدل کیفی تحقیق با تعداد یک مقوله‌ی محوری با عنوان «بازنمایی هویت قومی و دلبستگی ملی»، تعداد ۶ مقوله‌ی «پدیده‌ها»، «پیامدها»، «شرایط علی»، «شرایط زمینه‌ای»،

¹ Prolonged Engagement

«راهبردها» و «موانع و شرایط مداخله‌گر» با ۱۲۶ کد گزینش شده ارائه گردید.

بحث و نتیجه گیری

در این نوشتار مفهوم پردازش هویت قومی و دلبستگی ملی در دوره دبیرستان ایران به روش پیمایشی مورد بررسی قرار گرفت در این روش، کار در عرصه‌ی واقعیت آغاز شده و هدف رسیدن به درک دانش آموزان از هویت قومی و در نهایت دلبستگی ملی جهت تدوین و طراحی کتابهای درسی آنها بوده است.

پاسخ‌ها و دیدگاههایی که در این پژوهش بر مبنای تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از میدانهای مختلف به شیوه مصاحبه و پرسشنامه گردآوری و تحلیل شده است. این نظرات مبین الزام در توجه به هویت قومی برای رسیدن به دلبستگی ملی در جامعه است نوع نگاه کنونی به هویت قومی و ملی در جامعه ایران نگاه سنتی و محافظه کارانه است که به موجودیت فرهنگ یک نگاه از پیش تعیین شده دارد.

در این پژوهش دانش آموزان با توجه به فرهنگ‌های گوناگون که داشتند بیان می‌کردند که چون نظام آموزشی نظامی تک فرهنگی است به فرهنگ‌های گوناگون قومی دیگر توجهی

منابع تحقیق

۱. احمدی ح. قومیت و قوم‌گرایی در ایران. از افسانه تا واقعیت. ۱۳۹۶. تهران: نی.
2. Akaliyski P. *Religion and National Identity in Europe*" 2015. European Societies Seminar of Religiosity, Churches and Sects in Europe, 11/9/ 2015.
3. Kinvall, C. *Globalization and Religious Nationalism: Self, Identity and Search for Ontological Security*" Political Psychology. 2014. 25, pp: 741- 767.
4. Hastings, A. *The Construction of Nationhood: Ethnicity, Religion and Nationalism*. Cambridge. 2016. Cambridge University.
5. Nakaya, A. *Overcoming Ethnic Conflict through Multicultural Education: The Case of West Kalimantan, Indonesia*, ERIC, International Journal of Multicultural Education. 2018. Vol. 20, No. 1.
6. William, F. S. M. and David, A. R. *Nationalism Versus Ethnic Identity in Sub-Saharan Africa*", The American Political Science Review. 2017. Vol. 85, No. 2, Jun, pp: 393- 403.
7. Zhou X. Lee R. Syed Moin M. *Ethnic Identity Developmental Trajectories during the Transition to College*, ERIC: Developmental Psychology. 2019. v55 n1 p157-169.
8. Wrimt M. Citrin J.. *God and Country: Religion, Religiosity and National Identity in American Public Opinion*", paper for the 2009 Annual Meeting of the American Political Science Association. 2015. September 3-6, Toronto, CA.
9. Storm I. *Secular Christianity as National Identity: Religion, Nationality and Attitudes to Immigration in Western Europe*". 2017. A PhD Thesis OF Social Sciences at Manchester University.
10. Kuzio T. *The Myth of the Civic State: a Critical Survey of Hans Kohn's Framework for Understanding Nationalism*", Ethnic and Racial Studies. 2002. pp: 20- 30.

ندارد و به جای توجه به کثرت به وحدت و یکپارچگی فرهنگی در بین اقوام مختلف تاکید می‌کند. بر سر راه توجه به هویت قومی عواملی وجود دارد که باعث می‌شود اقوام مختلف نه تنها هویت خود را باور کنند بلکه سرآغاز مانع تراشی برای ملتی خواهد بود.

برای اینکه آموزش بر مبنای قومیت‌های مختلف در قالب هویت‌های اقوام متنوع ایرانی شکل بگیرد نیازمند طراحی و تدوین محتوای کتب درسی در کنار طراحی محتوای برنامه درسی در دفتر تالیف و برنامه دیگر درسی از طریق نهادهای رسمی و غیررسمی و سازمانهای مختلف بازنگری ساختاری و ایجاد زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و قومیت‌مدارای برای آموزش هویت قومی هستیم تا زمینه برای دلبستگی ملی مهیا شود.

حال می‌توان گفت بهترین بستر و میدانی که در جهت تربیت شهروند اجتماعی مطلوب قدم بر می‌دارد دوره متوسطه دوم دبیرستان است زیرا هویت در حال شکل‌گیری می‌باشد.

برای اینکه بتوانیم از عدم تعصب به هویت قومی و در نهایت عدم وابستگی ملی جلوگیری کنیم نیازمند پرورش افراد در نظام آموزشی هستیم که منجر به جلوگیری از بی‌اعتمادی مردم به قومیت مختلف نسبت به نهاد آموزشی شود.

11. Hall S. "The Questions of Cultural Identity", In: *Modernity and its Futures*. 2017. Edited by Stuart H. Great Britain: Black Well. Pp: 273- 326.
12. Satherley N. Kumar Y. Danny O. G. Sibley C. Differentiating between pure patriots and nationalistic patriots: A model of national attachment profiles and their socio-political attitudes. 2019. *International Journal of Intercultural Relations* Volume 72, Pages 13-24.
13. Bolby N. "Encountering an American Self: Study Abroad and National Identity." 2018. Northern Illinois University.
14. Hamer K. Penczek M. Bilewicz M. Between universalistic and defensive forms of group attachment. The indirect effects of national identification on intergroup forgiveness. 2018. *Personality and Individual Differences* Volume 1311, Pages 15-20.
15. Qingjiu, Sun and Maliki, Nor Zarifah. Place Attachment and Place Identity: Undergraduate Students' Place Bonding on Campus, *Social and Behavioral Sciences*. 2013. Volume 91, 10 October, Pages 632-639.
۱۶. احمدی ح و گنج خانلو م. رابطه هویت ملی و هویت قومی بین جوانان شهر زنجان، رهیافت های سیاسی و بین المللی، ۱۳۹۴. شماره ۶۳، صص ۶۲-۹۱.
۱۷. آذرخش ا. بررسی وضعیت هویت دینی دانش آموزان مدارس متوسطه (پسرانه) شهر سنج. ۱۳۹۵. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان، دانشکده دییات و علوم انسانی.
۱۸. پابنده م. و جعفرزاده ف. بررسی رابطه میزان هویت ملی و هویت قومی در بین جوانان دهمش. ۱۳۹۵. دو فصلنامه علمی - تخصصی پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه، شماره پنجم، صص ۱۰۱-۱۲۲.
۱۹. حاجیانی ا. الگوی سیاست قومی در ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی. ۱۳۹۷. سال چهارم، ش ۱ و ۲، صص ۱۲۵-۱۳۱.
۲۰. صادقزاده ر. و نادری م. رابطه ی هویت ملی و هویت قومی در بین دانشجویان آذری، فارس، لر و کرد و عرب در دانشگاههای ایران. ۱۳۹۶. پژوهشنامه فرهنگی هرمزگان، شماره ۱۴، صص ۱۰۰-۱۱۷.
۲۱. عبدالمطلب ع. بررسی میزان توجه به مؤلفه های هویت قومی و ملی بین دانشجویان کرد و آذری در دانشگاههای تهران، فصلنامه پژوهشهای راهبردی سیاست، ۱۳۹۴. سال چهارم، شماره ۱۶، شماره پیاپی ۴۶، صص ۳۹-۵۵.
۲۲. فکوهی ن. و آموسی م. هویت ملی و هویت قومی در کردستان (مطالعه موردی معیشت اقتصادی و تعلق های هویتی نزد جوانان شاغل در اقتصاد غیر رسمی پیرانشهر). ۱۳۹۶. پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه، شماره دوم، صص ۴۹-۷۵.
23. Cheek Janatan C. & Haslem S. Gordon M. Warmrs, Richard and Serena Nanda *Social Identity*. 2018. Organization and Leadership, London: Lawrence Erlbaum Association's Publishers.
24. Krunovich, R. "An Exploration of Saliency of Christianity for National Identity in Europe", *Sociological Perspective*. 2016. 49, pp: 435- 460.
25. Shaykh-Baygloo R. "A multifaceted study of place attachment and its influences on civic involvement and place loyalty in Baharestan new town, Iran. 2020. *Cities* Volume 96, Article 102473.

Original Article

Psychological study of the feeling of conflict between ethnic identity and national attachment

Received: 20/02/2020 - Accepted: 12/06/2020

Leyli Lajmiri¹
Fatemeh Aahmadbeigi^{2*}
zahra sabaghian³

¹ PhD Student in Curriculum Planning, Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, North Tehran Branch, Tehran, Iran

² Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, North Tehran Branch, Tehran Iran

³ Professor, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Shahid Beheshti University, Department of Educational Sciences and Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Email: fahmadbeigi@yahoo.com

Abstract

Introduction: Ethnic identity, which is the most detailed and specific type of identity, refers to a person's sense of belonging and loyalty to customs, history, land and local language. The purpose of this study was to investigate the relationship between ethnic identity and national attachment of students.

Methods: From a quantitative point of view, the research is correlational and also from a qualitative point of view, it is mixed-exploratory. The statistical population included all second year high school students in Tehran in the academic year of 1397-98, 337 people were selected as a sample by stratified random sampling from the north, south, east and west. To assess national attachment in this study, Maria Zenitudo (2004) questionnaire and ethnic identity questionnaire were used which were assigned to 4 authors: cultural, social, political and ethnocentric.

Results: Analysis of data showed covariance the coefficient of significance between the two variables of representation of ethnic identity and national attachment of high school students in Tehran is 0.74 Since this number is greater than 0.7, there is a strong and positive relationship between the two variables of ethnic identity and national affiliation.

Conclusion: The results of the present study indicate that if ethnic identity is strengthened in adolescents it will create national attachment and there is a significant relationship between the two.

Key words: Ethnic Identity, National Attachment, Conflict And Conflic